

CULTELE RELIGIOASE DIN DOBROGEA ÎN OPERA COLONELULUI MARIN IONESCU-DOBROGIANU (1866-1938)

**Profesor univ. Dr.
Valentin CIORBEA¹**

În *Prefață* la monumentalul său volum **Dobrogea în pragul veacului al XX-lea. Geografia matematică, fizică, politică, economică și militară** (București, 1904, 1010 p.), Marin Ionescu-Dobrogeanu, atunci cu gradul de căpitan, ne informează că locuia în Constanța din anul 1890. După locul nașterii era bucureștean. Conform documentelor de arhivă s-a născut la 21 octombrie 1866, iar după propriile mărturisiri a venit pe lume, conform calendarului ortodox, la „zi mare – «Intrarea Maicii Domnului în Biserică»" (21 noiembrie 1866), într-o familie modestă după venituri și cu mulți copii². Părinții îl trimit la școală, iar după absolvirea Liceului „Matei Basarab”, instituția școlară prestigioasă fondată de domnitorul Alexandru Ioan Cuza la 25 noiembrie 1859, s-a încadrat, la 19 decembrie 1884, ca voluntar în armată, încheind stagiul militar cu gradul de sergent. Atras de mediul militar a solicitat reîncadrarea cu același grad pentru o perioadă de doi ani. Apreciat de superiori, a fost trimis la Școala de subofițeri care a funcționat între anii 1888-1898 la Mănăstirea Bistrița (județul Vâlcea), ctitorie a boierilor Craiovești din anii 1492-1494. Încheie studiile la 1 octombrie 1890, este avansat sublocotenent, fiind repartizat într-un regiment cantonat la Craiova, ulterior mutat la Calafat.

Când Marin D. Ionescu a venit la Constanța, provincia transdunăreană (județele Constanța și Tulcea) parcursese doisprezece ani de la unirea cu România, o etapă decisivă ce a înscris regiunea pe drumul ireversibil al modernizării și integrării în statalitatea românească³. A fost martorul progreselor înregistrate de Dobrogea și, în 1904, scria: „însemnate îmbunătățiri s-au făcut în provincia noastră de dincoace de Dunăre”⁴.

1890 a fost anul în care și-a început și studiile asupra județului Constanța cu intenția mărturisită de a face o comunicare la Societatea de Geografie și a elabora un dicționar. Întrucât apăruse dicționarul

geografic realizat de Gr. Dănescu, se decide să-și extindă cercetările asupra întregii regiuni dintre Dunăre și Marea Neagră, „să prezint o lucrare despre Dobrogea până în anul 1900, cu care se sfârșește veacul al XIX-lea”⁵. Unele cercetări în teren au fost ocazionate de misiunile primite ca ofițer. Bunăoară, „în vara anului 1891” a făcut parte din echipa care a primit misiunea de a realiza ridicarea topografică a frontierei terestre dintre România și Bulgaria⁶.

Cu vocație nativă de cercetător pasionat de geografie și istorie, M.D. Ionescu a găsit în Dobrogea regiunea ideală pentru cercetările sale, cărora li s-a dedicat cu multă perseverență. Timp de doisprezece veri a bătut regiunea dintre Dunăre și Marea Neagră în lung și-n lat. I-a fost de ajutor și faptul că la 16 aprilie 1894 a fost mutat din corpul ofițerilor regimentului din Calafat în cel al Regimentului 34 Infanterie, unitate nou creată la Constanța. Cu acest regiment a luat parte la manevrele (aplicațiile) din 1894, 1895 și 1896 desfășurate în centrul Dobrogei.

Opțiunea sa de a deveni dobrogean⁷ se poate explica atât prin interesul studierii regiunii, cât și prin faptul că un strămoș, pe linie paternă, din Ocna Sibiului, Ioachim Mocanu, își mâna, la mijlocul secolului al XVII-lea, turma de oi, asemenea altor oieri ardeleni, la Hârșova, unde ierna între Sfânta Marie (8 septembrie) și Ispas (Înălțarea, 9 iunie). A contat, probabil, și viitoarea soție, Josephina Spaty, a cărei familie locuia la Constanța.

Prima lucrare pe care a publicat-o, „fructul a doi ani de muncă”, poartă titlul **Cercetări asupra orașului Constanța. Geografie și istorie**⁸ pe care o „închină lui Grigore Tocilescu, membru al Academiei Române”. Ilustrul savant

Catedrala Sfinții Petru și Pavel din Constanța, imagine utilizată de autor în volum

acceptă să-i prefățeze cartea. Găsim în textul ce poartă data de 1 ianuarie 1897 următoarele aprecieri: „(...) *lată pentru ce am lăudat, și în același timp am admirat, silințele d. lui locotenent D.M. Ionescu de a ne înfățișa într-o expunere scurtă, clară și metodică trecutul și prezentul orașului nostru de predilecțiune.*

Timpul ce i-a lăsat liber îndeplinirea sarcinilor carierei sale, dânsul a știut a-l întrebuința cu bine și cu folos pentru sine și patria sa; dânsul a evitat inerția spiritului și sedentari-tatea intelectuală - boală periculoasă și care amenința să umple vatra României cu cenușă moartă - s-a ridicat prin studii și reflecțiune, prin dragoste de a munci și energie laborioasă, mai presus de sarcina sa profesională și, căutând să guste plăcerile vieții superioare, s-a îndeletnicit și cu lucrările minții și ale cu-getării, făcând și pe alții a le gusta împreună cu D-sa”⁹ (sic). O prezentare cum nu se poate mai frumoasă și încurajatoare pentru autorul primei monografii dedicate Constanței.

Pe lângă cunoașterea situației orașului la zi, studierea izvoarelor istorice locale, M.D. Ionescu dovedea că parcursese o literatură despre Dobrogea și oraș publicată de autori români și străini. Cu eforturi financiare substanțiale și-a achiziționat unele lucrări pentru biblioteca personală. Conform cercetărilor făcute de Luminița Stelian, colecția sa de tipărituri „însuma un total de 4.732 titluri, numărul total al volumelor atingând peste 30.000 de unități, multe dintre acestea fiind reprezentate de volume apărute în secolul al XVII-lea și al XVIII-lea, cărți rare și ediții princeps”¹⁰.

Să revenim la monografia dedicată Constanței din perspectiva subiectului abordat în articolul de față. Este prima lucrare în care abordează și problema cultelor. În capitolul al XVIII-lea - *Cultul* - enumera date succinte despre lăcașurile de rugăciune din oraș. După ce precizează că Dobrogea și Constanța erau arondate Episcopiei Dunării de Jos¹¹, sunt înșiruite bisericile comunităților etnice ale orașului. A

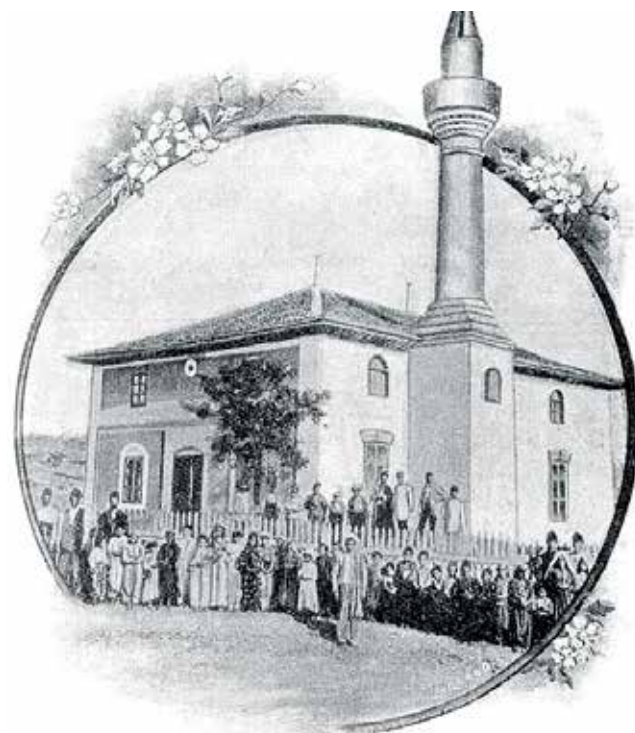
ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

început cu „Marea catedrală” „Sfinții Petru și Pavel”. Trebuie precizat că la instalarea autorităților românești la Constanța, la sfârșitul lunii noiembrie 1878, s-a constatat că românii nu aveau biserică. De altfel Te-deum-ul, cu ocazia festivităților de la Constanța, s-a efectuat la biserica greacă. După demersuri, la 4 septembrie 1893 s-a pus piatra de temelie a Catedralei „Sfinții Petru și Pavel”, în cadrul unei ceremonii¹². Comunitatea elenă avea la Constanța, pe malul Mării Negre (astăzi str. Mircea cel Bătrân) o frumoasă biserică „Metamorphosis”, construită, precizează M.D. Ionescu, între anii 1864-1867. În realitate, conform Pisaniei, construcția bisericii s-a finalizat în 1868. Aflăm din monografie că în oraș exista o biserică bulgară. Al patrulea lăcaș de cult, în ordinea enumerării autorului, este capela catolică zidită în 1872, prin grija unui funcționar al companiei engleze care administra portul, George Riga. În anul 1885 s-a ridicat o nouă capelă, ctitorită de Anatole Magrin, consul onorific al Franței și primul artist fotograf al Dobrogei¹³. La Constanța, la data tipăririi monografiei, comunitatea protestantă avea propriul lăcaș de cult. Armenii aveau, de asemenea, o biserică, evreii o sinagogă, iar musulmanii șapte geamii, M.D. Ionescu menționând pe „cele mai de notat”: „Mahmudia” ridicată în 1722 și „Azizie” în 1860¹⁴.

Cum am precizat, lăcașurile de cult din Constanța exprimau caracterul multietnic al orașului. M.D. Ionescu a inclus în monografie situația demografică în anul 1895. Datele sunt elocvente. Constanța avea 10.419 suflete, din care români - 2.450; greci - 2.460; bulgari - 1.060; musulmani - 2.200; evrei - 795; armeni - 490; francezi - 51; italieni - 109; englezi - 45; austrieci - 181; germani - 331; olandezi - 5; ruși - 33; prusieni - 1; sârbi - 4; muntenegreni - 4¹⁵.

Marin D. Ionescu se implică în viața culturală a orașului, se alătură grupului de intelectuali care au fondat prestigiosul periodic de cultură „Ovidiu”, realizat și tipărit la Constanța, între 15 septembrie 1898 și 30 iulie 1910¹⁶. Aici a publicat, în serial, articole pe teme de geografie: „Dunărea”, „Numele Dobrogei în diferite timpuri”, „Insula Șerpilor”, „Marea Neagră” ș.a.¹⁷. Directorul fondator al revistei, Petru Vulcan, scria, în termeni elogioși, despre valorosul colaborator: „tânăr vast, pregătit printr-o cultură bine îngrijită pentru a mânui cu mai multă dibăcie până decât sabia”, iar referitor la studiile publicate că sunt „izvor de cunoștințe profunde și vor fi de mare preț cercetătorilor enciclopediști”¹⁸. Devine membru al Societății Geografice Române în al cărei Buletin semnează studii pe teme de geografie și istorie, și ține conferințe¹⁹.

În anul 1904, căpitanul M.D. Ionescu, membru al Societății Geografice Române, surprinde lumea științifică românească cu monumentală sa lucrare **Dobrogia în pragul veacului al XX-lea. Geografie matematică, fizică, politică, economică și militară**, menționată deja la începutul studiului, ce s-a impus prin problematica vastă abordată, fiind cea mai temeinică și solidă contribuție la cunoașterea regiunii dintre Dunăre și Marea Neagră la începutul secolului XX, în multe privințe încă nedepășită.

Geamia de la Cernavodă, fotografie din volum

În *Prefață* autorul mărturisește că tomul era „fructul a 13 ani de muncă, de la 1890” până la finalizarea textului. Pe lângă studiul bibliografic a efectuat cercetări intense în teren pentru observații geografice, culege informații de la primari, notari, învățători, preoți, persoane în vârstă, agricultori, crescători de vite și pescari. Lucrarea este împărțită în cinci cărți, fiecare în mai multe subdiviziuni și subcapitole. În loc de concluzii, autorul a inclus, după cum menționează în *Prefață*, conferința pe care a ținut-o în fața Regelui Carol I, a principelui moștenitor Ferdinand și a membrilor Societății Geografice Române, unde precizează că „am făcut o comparație între starea în care am găsit noi Dobrogea la 1878 și aceia din 1900”²⁰. Hărți ale regiunii, planșe, crochiuri, schițe,

fotografii și un util index încheie lucrarea semnată de militarul savant²¹. Academia Română a recunoscut valoarea lucrării incluzându-l între laureații săi. Pentru meritele sale în domeniul științei, a studiilor dedicate Dobrogei a primit, prin Înalt Decret Regal, medalia cu deviza „Bene Merenti”, clasa a II-a, în 1903 și clasa a I-a, în 1915²².

Din volum nu puteau lipsi informații și considerații privind cultele în Dobrogea. Bunăoară, plecând de la informațiile lui Herodot despre geți, M.D. Ionescu reține numele divinităților acestora: Dyonisos Sabazios și Zamolxis/Gebeleizis. Despre Zamolxis, fost sclav în Samos al lui Pytagora, reîntors printre ai săi a trăit trei ani într-o chilie sub pământ, geții l-au crezut „Sfânt și ascultau de sfaturile lui”. Autorul face referiri la credința geților în nemurire, care le-a modelat caracterul netemător de moarte în război precum și practicare, din cinci în cinci ani, a sacrificiului uman ca ofrandă adusă zeilor²³.

În același capitol dedicat etnografiei Dobrogei, M.D. Ionescu analizează religia și practicile religioase ale lipovenilor, comunitate importantă în regiunea transdunăreană pe care îi apreciază ca „ereticii religiei ortodoxe” divizată în mai multe secte²⁴. Pornind de la cercetările episcopului Melchisedec Ștefănescu al Episcopiei Dunării de Jos (14 decembrie 1872-22 februarie 1879) concretizate în lucrarea *Lipovenismul adică schismaticii sau rascolnicii și ereticii rusești. Despre autorii ruși și izvoare naționale române* (sic), (Imprimeria C.N. Rădulescu, București, 1871), M.D. Ionescu explică succint când a apărut respectiva sectă în Rusia, în anul 1416 și cum s-a dezvoltat până în 1654. În esență, timp de mai bine de două se-

cole, „din cauza ignoranței clasei de jos, preoții introduseseră în cărțile bisericești o mulțime de inovațiuni, de natură a schimba dogmele ortodoxiei”. În anul 1654 țarul Alexei Mihailovici (1645-1676) și patriarhul Nikon au început reforma religioasă „îndreptând cărțile bisericești cu inovațiunile rătăcite”²⁵. Cei nemulțumiți de reforma nikoniană, *rascolnicii* sau *starovenii* au respins-o, considerând-o erezie și au cerut „să se distrugă cărțile lui Nikon și să se revie la vechea credință”²⁶.

Pe fondul disputelor religioase și sociale, lipovenii au început, în timpul domniei lui Petru cel Mare (1682-1725) să emigreze și spre Dobrogea. M.D. Ionescu ne informează că la mijlocul secolului al XIX-lea în localitățile dobrogene Camena, Sarichioi, Jurilovca trăiau 774 de familii. După războiul Crimeii s-au așezat și la Tulcea, unde au ridicat o biserică. Principalele lor secte erau: *popiștii*, *nepopiștii*, *scopiștii* și *molocanii*²⁷.

Popiștii acceptau preoții hirotonisiți deși considerau Biserica Ortodoxă a Rusiei ca fiind „etică”. *Nepopiștii*, ne precizează M.D. Ionescu, nu admiteau „preoția canonică”, acceptau numai botezul și confesiunea pe care o susțineau mirenii, indiferent de sex. Cititorul va găsi în *Dobrogiia în pragul veacului al XX-lea* informații despre bisericile lipovenești, dispunerea intrărilor (femeile foloseau numai ușa dinspre apus), icoane, cărțile bisericești vechi, dinaintea reformei nikoniene, și muzica religioasă pe care autorul o apreciază ca fiind „psaltirie vechie” (sic). *Molocanii*, conform aprecierilor autorului, se evidențiau prin grija față de persoanele în vârstă, antialcoolism și hărnicie. Țineau slujbele duminică în două părți: între 8-13 la casa de rugăciune, iar după prânz se ci-

tea din Biblie în fiecare familie²⁸. Cea mai stranie sectă lipovenească, așa cum o surprinde și M.D. Ionescu, este cea a *scopiștilor* sau *castraților*. Aflăm informații despre întemeietorii sectei: Selivanov, care și-a propovăduit ideile în anul 1772, când în Rusia domnea țarina Ecaterina a II-a (1762-1796), Șilov „iubitul fiu” și Aculina Ivanovna „mătușa bogorodița”. Nu erau consumatori de carne și băutură „pentru ca să nu se aprindă corpul și să nu se deștepte pasiunea”, respingeau contactele sexuale prin operațiile de castrare atât la bărbați, cât și la femei, prin mutilarea sânilor și organului genital. Aceasta constituia Botezul, celelalte taine ale Ortodoxiei fiind respinse. Se practica și la adulți, dar și la tineri, având comportament ascetic și monahal. Frecventau bisericile ortodoxe, dar aveau case de rugăciuni. Iată ce scrie M.D. Ionescu: „*Casele lor de rugăciune se fac cu mai multe intrări și ieșiri pentru intrări neprevăzute. Casa scopitului se împarte în două: antreul și odaia mare curată. În prima sunt lavițe, în a doua icoanele sfinților lor, cu următoarele desenuri: tot-văzătorul ochi, cu îngeri zburând împrejurul lui și Adam și Eva aplaudând, un sihastru răstignit a cărui gură este închisă cu un lacăt, în piept are inima deschisă, iar în mâini un pahar cu flăcări, închipuirea abisului și a cheii iadului (organele sexuale). Selivanov desenat în halat, șezând în jilț lângă măsuță, cu o basma în mâna stângă; Alexandru Ivanovici Șilov, Aculina Ivanovna, Petru III, Theodorovici și alte celebrități ale ereziei scopiștilor. Înaintea tuturor acestor icoane se aprind multe lumânări și se afumă cu tămâie.*

În fiecare rugătoriu este o cruce cu un scopit răstignit. În fundalul unui rugătoriu se face totdeauna o catacombă cu o ușă secretă”²⁹. Aici se practicau operațiile castrărilor³⁰.

ARMATA ȘI BISERICA ÎN CONȘTIINȚA NEAMULUI ROMÂNESC

După statistica alcătuită de M.D. Ionescu, în anul 1900, în Dobrogea existau 9.194 *popiști* și 3.983 *nepopiști*, în total 13.177 de lipoveni. În ceea ce-i privește pe *scopiți*, autorul ne informează că au venit în Dobrogea după instalarea administrației românești. Erau semnați 19 la Sulina, 22 la Măcin, iar în satul 2 Mai din județul Constanța, fondat de Mihail Kogălniceanu, „locuiau numai scopiți din București, Galați și Iași”³¹.

Date și aprecieri găsim în **Dobrogea în pragul veacului al XX-lea** referitoare și la comunitatea turcă. M.D. Ionescu precizează că în regiunea dintre Dunăre și Marea Neagră s-au instalat, cu aprobarea lui Mihail Paleologul, 10-12.000 de turcomani sub conducerea lui Saltukdede. Citându-l pe Evlia Celebi, celebru călător din secolul al XVII-lea care, precizăm noi, a făcut cinci călătorii în Dobrogea, între 1641-1667, cu aprobarea împăratului Mihail al VIII-lea (1261-1282) s-au instalat sub conducerea lui Saltukdede 10-12.000 de turcomani „pe coastele occidentale ale Mării Negre”. Considerat sfânt, o parte din trupul său a fost înhumat la Babadag, devenit loc de pelerinaj³².

Conform unor cercetări mai recente grupul turcilor selgiucizi au venit sub conducerea prințului Izzeddin Kykauz și a misionarului Sari Saltuk Dede, considerat erou, decedat pe la 1300³³. M.D. Ionescu apreciază Coranul, „cartea sfântă a mahomedanilor; în el sunt concentrate toate relațiile vieții lor politice, civile și religioase, reglementate de la conștiința individului, până la cele mai mici detalii ale vieții practice”³⁴. Coranul „învață pe turci a crede într-un singur Dumnezeu și în nemurirea sufletului”³⁵. Referindu-se la moschei, scrie: „sunt casele lor de rugăciune mai mult sau mai puțin spațioase, ornamentate înăuntru foarte simplu: patru tablouri pe care sunt scrise numele celor patru imami, discipoli ai lui Mahomed: Abu-Hanifad, Malek, Chafei și Ahmed, cum și câteva bucăți din Coran înfipite prin diferite părți, mai ales către tribună de unde se citește cartea sfântă constituie aproape podoaba interioară a unei moschei. La unul din colțurile clădirii sunt construite minaretele, niște turnuri înalte în care, printr-o scară lăuntrică, se urca muzzeinul; eșirea în galeria circulară exterioară trebuie întotdeauna să fie îndreptată spre Meca. De cinci ori pe zi muzzeinul cheamă credincioșii la rugăciune prin strigătele: «Dumnezeu e mare, Dumnezeu e Dumnezeu. Nu e decât un singur Dumnezeu. Alergați la faptele bune. Alergați la rugăciune. Dumnezeu e Dumnezeu și Mahomed profetul său»”³⁶ (Sic).

M.D. Ionescu își mai informează cititorii că la slujbă credinciosul „trebuie să se spele, credința lui fiind că spălându-și corpul își curăță ini-

ma”³⁷. Slujba este ținută de imam care citește Coranul, credincioșii stau jos, în liniște. Femeile ocupă în moscheie un spațiu destinat numai lor.

În capitolul II în care analizează administrarea regiunii, căpitanul M.D. Ionescu include informații despre biserică referitoare la anul construcției, numărul de preoți, suprafețele de teren pe care le gospodăreau în 63 de localități din județul Tulcea și 80 din județul Constanța.

Capitolul al III-lea este dedicat *Geografiei* politice a Dobrogei. Autorul a inclus în subcapitolul II, intitulat *Biserica*³⁸ o succintă prezentare a evoluției creștinismului. Cititorul poate afla că propovăduirea învățării lui Iisus Hristos și-a asumat-o dintre ucenici, Apostolul Andrei. Se fac, de asemenea, referiri la episcopii Tomisului, ai Silistrei și activitatea Mitropoliei Dârstorului (Silistrei). M.D. Ionescu este printre primii cercetători români care se oprește asupra sprijinului pe care domnitorii români l-au acordat bisericii dobrogene. Sunt menționați Grigore Ghica I (1660-1664), Grigore Ghica al II-lea, domn în Țara Românească și Moldova (1726-1752), Alexandru Ipsilanti (1774-1782), Constantin Moruzi, domnitor al Moldovei (1777-1782). Autorul citează documente ce fac referiri la daniile acordate Mitropoliei Silistrei și bisericilor din Babadag și Cernavodă în bolovani mari de sare și sume de bani.

În partea a doua a subcapitolului, M.D. Ionescu sistematizează, pe județe, localități, hram, anul fondării bisericii, și scurte referiri la așezare și la preoți. În județul Constanța prezintă mai întâi situația *lăcașurilor ortodoxe* din 78 de localități. Spațiul tipografic al revistei nu ne permite o prezentare a tuturor informațiilor, dar vom rezuma, ca o invitație pentru cei interesați de toate datele, numai a datelor despre lăcașurile de cult din principalele orașe ale Dobrogei. Aflăm că orașul Constanța avea Catedrala cu hramul „Sf. Apostoli” (Petru și Pavel – n.n.), „măreață construcție în stil bizantin, se află lângă mare. A fost inaugurată în 1895. E deservită de patru preoți”. Biserica cu hramul „Schimbarea la față” a comunității elene în care slujeau doi preoți. Comunitatea bulgară își ținea slujbele într-un lăcaș cu hramul „Sf. Metodiu și Ciril” (sic) care era „mai mult o casă de rugăciune” unde ținea slujbe un singur preot. Comunitatea a pus fundația unei noi biserici. Biserica „Adormirea” a comunității armenie, a fost finalizată în 1890 și avea un singur preot³⁹.

Din informațiile pe care le-a cules de la un român din Cernavodă, locuitor al orașului, în vârstă de 76 ani, M.D. Ionescu a aflat că a existat o biserică ortodoxă dăruită în războiul ruso-turc din 1828-1929. În oraș a funcționat și o biserică grecească ale cărei ruine se vedeau

la data publicării lucrării. În jurul anului 1848 românii au ridicat o mică biserică învelită cu olane care „fiind o construcție șubredă s-a dărâmat cu desăvârșire în 1789”. Icoanele au fost recuperate și date bisericii noi ridicată între 1882 și 1894 cu hramul „Sf. Împărați”, pe care autorul o caracterizează ca „o construcție solidă de piatră în stil bizantin deservită de doi preoți”⁴⁰.

În orașul Mangalia funcționau două biserici: „Sf. Gheorghe”, ridicată în 1884, avea un preot și „Sf. Nicolae” – lăcaș al comunității elene, construită în 1832, era „foarte rău întreținută”, cu un preot.

La Medgidia, până în 1877, a funcționat o casă de rugăciune cu un preot. În 1890 s-a ridicat biserică „Sf. Apostoli”⁴¹.

Referindu-se la *Biserici lipovene*, autorul menționează casa de rugăciune de la Ghindărești, fondată în 1880 și „o frumoasă biserică”, ridicată în 1872, la Caracoium (Năvodari)⁴².

Lăcașuri catolice în județul Constanța, conform datelor lui M.D. Ionescu, au fost ridicate numai în două localități: la Constanța, în 1860 și Caramurat (Mihail Kogălniceanu) în 1882, de către comunitățile germane, ambele „dependințe de arhiepiscopia din București”⁴³. Așezăminte de cult *protestant* au fost identificate la Constanța, o biserică și nouă case de rugăciuni în județ, majoritatea fondate după 1877. Cultul mozaic se oficia în două sinagogi în Constanța, construite în 1866 și 1872. Numărul geamiilor a fost de 170, majoritatea întreținute de credincioși. Sunt precizate pentru fiecare lăcaș numărul hogilor*, imamilor**, muzeinilor*** și hatipilor****⁴⁴.

Prezentarea așezămintelor ortodoxe din județul Tulcea începe cu Mănăstirea Călugării cu hramul „Adormirea” unde viețuiau 73 de călugări. Avea două biserici: Mănăstirea Saon, a cărei biserică avea hramul „Sf. Treime” și 28 de călugări. Mănăstirea Cilicul cu hramul „Adormirea”. Avea două biserici. Mănăstirea

Tichilești cu hramul „Înălțarea” și trei călugărițe. Biserici ortodoxe și case de rugăciuni, inclusiv cele ale comunității ruse numărau 148 de lăcașuri. Pentru fiecare sunt precizate hramul, anul fondării. Totalul bisericilor și caselor de rugăciune era de 102.

În ceea ce privește *bisericiile lipovenești* aflăm că în comuna Slava Rusă cultul avea două mănăstiri cu hramul „Uspenia”, una unde viețuiau 72 de călugări și 97 de călugărițe. La Tulcea era un schit lipovenesc. De asemenea, în județul Tulcea, lipovenii aveau 20 de biserici; statistica ne precizează localitatea, hramul, cărei secte aparțin, popiști sau nepopiști, precum și anul fondării. Catolicii, protestanții și bapțiștii tulcenii aveau 15 lăcașuri, armenii – două case de rugăciune și o biserică. Sinagogi erau în cinci localități, iar numărul geamiilor era de 29, cea mai veche fusese fondată în 1622 la Babadag. Aici funcționa și un seminar⁴⁵.

Colonelul Marin Ionescu Dobrogianu a dat, în anul 1931, o nouă monografie a Constanței⁴⁶. A completat informațiile despre lăcașurile de cult ale orașului cu prezentarea bisericii cu hramul „Adormirea Maicii Domnului” ridicată de primarul Ion Bănescu, unul din cei mai prolici edili ai Constanței, între 10 iulie 1906 și 1 octombrie 1907, în Piața Griviței pentru „cartierul de sus” al orașului⁴⁷. Populația Constanței crescuse substanțial. În anul 1928, luna august, orașul număra aproape 41.000 de locuitori, din care 70% români, adică 28.700⁴⁸.

Prin opera sa de incontestabilă valoare, colonelul Marin Ionescu-Dobrogianu a deschis noi teme de cercetare științifică. Pentru subiectul nostru, datele și informațiile puse în circulație, asupra cărora am încercat să atragem atenția distinsului cititor, sunt de neocolit pentru istoria cultelor religioase din Dobrogea. Indubitabil, Marin Ionescu-Dobrogianu se înscrie între militarii care, în cercetările sale, n-a ocolit și problematica cultelor, bisericilor, lăcașurilor de

cult din regiunea transdunăreană, ce pun în evidență realități de necontestat că, începând din 1878, anul instalării administrației românești între Dunăre și Marea Neagră, toți locuitorii indiferent de etnie au găsit cadrul legal propice afirmării și dezvoltării credințelor.

RELIGIOUS CULTS FROM DOBROGEA IN COLONEL MARIN IONESCU- DOBROGIANU WORK (1866-1938)

The article shows Colonel Marin Ionescu-Dobrogianu preoccupations regarding the religious cults from the historical perspective of the dates and information collected within the documentation periods. There are presented information about the cults and the churches from Constanța and Dobrogea, Orthodox, Catholics, Protestants, mosaic cult followers and other topics.

Keywords: Dobrogea, Colonel Marin Ionescu-Dobrogianu, religious cults, churches, religious practices

NOTE

1 Membru asociat al Academiei Oamenilor de Știință din România; Universitatea „Ovidius” din Constanța.

2 Vezi Luminița Stelian, *Marin Ionescu-Dobrogianu (1866-1938), personalitate plurivalentă a dobrogenisticii românești*, Editura Muntenia, Constanța 2014 (Passim).

3 Vezi Valentin Ciorbea, *Integrarea Dobrogei. Consecințe socio-economice în Istoria românilor*. Vol. VII, Tom. II. *De la independență la Marea Unire (1878-1918)*.

Ediția a II-a, revăzută și adăugită, coord. Acad. Dan Berindei, Editura Enciclopedică, pp. 207-230.

4 Căpitanul M.D. Ionescu, *op.cit.*, (Prefață).

5 *Ibidem*.

6 *Ibidem*.

7 Precizăm că Marin D. Ionescu și-a semnat, ulterior, studiile, articolele și cărțile cu numele Marin Ionescu-Dobrogianu, expresie a preocupărilor sale științifice și atașamentului față de regiunea dintre Dunăre și Marea Neagră. Guvernul României i-a recunoscut, prin Jurnalul 810 din 4

unie 1910, dreptul de a atașa numelui și Dobrogianu (Luminița Stelian, *op.cit.*, p. 43).

8 Locotenent M.D. Ionescu, *Cercetări asupra orașului Constanța. Geografie și istorie.*

Prefață de domnul Gr.G. Tocilescu, cu un plan al orașului și al lucrărilor noi ale portului, Tipografia și Fonderia de litere Thoma D. Ionescu, 1897 (Prefață).

9 *Ibidem.*

10 Luminița Stelian, *op.cit.*, p. 115.

11 Incluziunea Dobrogei în Episcopia Dunării de Jos s-a făcut în baza decretului domnesc nr. 633 din 16 martie 1879 (Laurențiu Mănăstireanu, *Viața religioasă în nordul Dobrogei - 1878-1918*, Editura Academiei Române, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2015, p. 35).

12 Doina Păuleanu, Virgil Coman, *Catedrala „Sf. Apostoli Petru și Pavel”, Constanța, 1883-2008*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, 2008, p. 22.

13 Dan Arhire, *Dobrogea. Cheia de boltă*. Asociația „La Drum”, Tulcea, 2010, p. 33.

Marian Moise, *Constanța veche*, Editura Menora, Constanța, 2001, p. 101.

14 M.D. Ionescu, *op.cit.*, p. 47.

15 *Ibidem*, p. 88.

16 Referitor la locul lui Marin Ionescu-Dobrogianu în viața culturală a Dobrogei, vezi Luminița Stelian, *Considerații privind locul lui Marin Ionescu-Dobrogianu în viața culturală dobrogeană*, în „Ex Ponto”, text, imagine, metatext, nr. 3-4 (51-52), iulie-septembrie, octombrie-decembrie 2016, p. 182.

17 C. Călinescu, I. Faier, *Dimensiunile unor vocații*, Constanța, 1979, p. 522-523.

18 „Ovidiu”, an I, nr. 10, 1 februarie 1899, p. 145-146.

19 C. Călinescu, I. Faier, *op.cit.*, p. 523.

20 M.D. Ionescu, *op.cit.*, p. 2.

21 O analiză cuprinzătoare a lucrării a realizat-o Luminița Stelian în teza de doctorat.

Vezi *Marin Ionescu-Dobrogianu*, pp. 213-244.

22 *Ibidem*, p. 56.

23 Căpitanul M.D. Ionescu, *op.cit.*, p. 322.

24 *Ibidem*, p. 329.

25 *Ibidem.*

26 *Ibidem*, p. 329.

27 Pentru problematica referitoare la sectele lipovenești a se vedea Alexandru Fenoghen, *Starovenii: istorie, mitologie și literatură*, Editura C.R.L.R., București, 2009 (Passim); Dr. Cerasela Dohinescu, *Evoluția confesională a starovenilor după reformele nikoniene. Sectele rusești din Dobrogea*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române”, Tom XVIII, 2015, pp. 465-475.

28 Căpitanul M.D. Ionescu, *Dobrogea*, p. 932.

29 *Ibidem*, p. 334-335.

30 Dr. Paul Traeger, reputat etnolog german nota în studiul *Sectele rusești din Dobrogea*, publicat în 1918, că prin respectivele operațiuni „se extirpează «cheia spre iad» și «cheia spre prăpastie» pentru a ucide voluptatea simțurilor”. Același cercetător precizează că își găseau motivația în evangheliștii Matei și Isaia care au vorbit despre fameni care vor fi mai bine acceptați de Dumnezeu. (Dr. Paul Traeger, *Studii despre Dobrogea* în

Bilder aus der Dobrudshca 1916-1918 / Imagini din Dobrogea 1916-1918, Editura Ex Ponto, Constanța, 2011, p. 204-205).

31 *Ibidem*, p. 334.

32 *Ibidem.*

33 Nuredin Ibram, *Comunitatea musulmană din Dobrogea*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2011, p. 7.

34 Căpitanul M.D. Ionescu, *op.cit.*, p. 336.

35 *Ibidem*, p. 337.

36 *Ibidem.*

37 *Ibidem.*

38 *Ibidem*, pp. 625-655.

39 *Ibidem*, p. 642.

40 *Ibidem*, p. 643.

41 *Ibidem*, p. 645.

42 *Ibidem*, p. 646.

43 *Ibidem.*

* *Hoge* – preot, învățător, dascăl.

** *Imam* – conducător al rugăciunii colective dintr-o moschee.

*** *Muzein* – slujitor care cheamă din vârful minaretului credincioșii la rugăciuni.

**** *Hatip* – se ocupa cu probleme administrative dar și oficierea slujbelor.

44 *Ibidem*, pp. 647-650.

45 *Ibidem*, pp. 650-655.

46 *Tomii-Constanța. Monografie alcătuită de colonelul Ionescu M. Dobrogianu.*

Profesor. Cu planul orașului și un indice alfabetic al străzilor. Conține 20 de vederi (afară din text), Constanța, Tipografia „Lucrătorii asociați”, 1931, 136 p.

47 *Ibidem*, p. 91.

48 *Ibidem*, p. 97.